

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КУЗЕМБАСВ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК: 343.01 (477)+343.211+343.214

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ:
ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Хімченко Світлана Анатоліївна,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права

Офіційні опоненти:
доктор юридичних наук, професор,
Орловська Наталя Анатоліївна,
Національна академія Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
професор кафедри кримінального права та процесу

кандидат юридичних наук, доцент
Гриченко Оксана Анатоліївна,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології

Захист відбудеться 27 жовтня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.884.04 в Одеському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 65014, м. Одеса, Успенська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Одеського державного університету внутрішніх справ за адресою: 65000, м. Одеса, пров. Сабанський, 4.

Автореферат розісланий 26 вересня 2017 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.М. Засць

Підписано до друку 21.09.2017. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарн. «Times New Roman». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 100 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво субекта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.
тел. 0487431393; 0949464393 email –7431393@gmail.com

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Поняття «джерело права» є одним з фундаментальних в загальній теорії права. Дане твердження є актуальним й відносно поняття «джерело кримінального права», безпосередньо пов'язаного з вирішенням основних теоретичних і практичних питань кримінального права. Як в теорії права (у тому числі права кримінального) питання визначення його джерел є суттєво важливим, оскільки має безпосереднє значення для вирішення багатьох проблем теоретичного і практично-прикладного характеру. Використання невіршених та неузгоджених підходів до вивчення поняття джерел кримінального права може спричинити певні негативні наслідки, зокрема, виникнення помилкового уявлення про зміст кримінально-правових норм, порядку їх застосування, та зокрема, питань кримінально-правового регулювання правових відносин. Питання про те, що слід вважати джерелом кримінального права, який вигляд повинна мати ієрархічна структура джерел кримінального права, мають важливе не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки вони виступають свого роду орієнтиром для суб'єктів правозастосування в правовій системі в цілому.

Дослідження джерел кримінального права ускладнюється тим, що поняття «джерело права» залишається значною мірою неясним, в науці відсутнє загальноприйняте його трактування. Як наслідок, недостатньо вивчене й поняття джерела кримінального права. В кримінальному праві довгий час панувала точка зору, згідно з якою єдиним джерелом кримінального права виступав тільки кримінальний закон, як кодифікований акт. В результаті основним об'єктом дослідження став тільки кримінальний закон, його структура, з поля зору випали інші джерела, що містять велику кількість норм кримінального права. Тим часом, є підстави вважати, що кримінальний кодекс – основне, але далеко не єдине джерело кримінального права.

Отже, існують передумови для перегляду підходів до поняття джерел кримінального права. Так, ті соціальні, економічні і політичні зміни, що відбулися в Україні в останні роки, а також реформа кримінально-правової політики у напрямку до взятих державою міжнародних зобов'язань, а отже й законодавчі зміни сформували новий підхід до розуміння джерел кримінального права, як таких, що мають властивість множинності джерел.

У свою чергу зв'язок проблеми джерел кримінального права з кримінально-правовим регулюванням має важливе значення в кримінальному праві, тому що неодмінно призводить до порядку застосування кримінальної відповідальності. Тому значення правового регулювання у формуванні впливу на покарання в кримінальному праві має кінцеве значення. Також сучасна українська правова система все більше інтегрується в міжнародну правову систему, що вимагає розробки концептуально нового механізму взаємодії міжнародного і національного законодавства, в тому числі кримінального, особливо в питаннях визначення кола його джерел.

Подібні підстави дозволяють стверджувати, що об'єктивно назріла необхідність розгляду питання про розширення переліку джерел

кримінального права України. Крім того, залишається актуальним питання про внесення змін до Кримінального кодексу України (далі – КК) у відповідних частинах, однак обґрунтованість таких змін має бути науково підтверджена та емпірично доведена.

Дослідженням проблеми джерел кримінального права у кримінально-правовій доктрині присвятили свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед яких: М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, Я.М. Брайнін, В.І. Борисов, О.М. Бібік, М.С. Грінберг, М.Д. Дурманов, М.І. Колос, С.В. Ківалов, В.А. Клименко, І.І. Карпець, М.І. Ковальов, М.М. Кропачов, Н.Ф. Кузнєцова, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, А.В. Наумов, В.О. Навроцький, К.В. Ображєєв, Н.А. Орловська, М.І. Пікуров, Ю.А. Пономаренко, Ю.Є. Пудовочкін, А.В. Савченко, М.С. Таганцев, В.О. Туляков, С.Д. Шапченко, М.Д. Шаргородський, М.І. Хавронюк, П.Л. Фріс та інші.

Окремі аспекти дослідження кримінально-правового регулювання та кримінально-правової заборони у кримінально-правовій доктрині відображено у наукових доробках як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких: Л.В. Багрій-Шахматов, Д.О. Балобанова, О.В. Барков, М.І. Блум, О.Г. Братко, Р.Р. Галіакбаров, О.А. Гритенко, Ю.С. Жаріков, А.Е. Жалінський, В.М. Коган, В.Я. Конопельський, Т.С. Коханюк, Ю.Б. Мельнікова, В.О. Меркулова, Н.А. Мирошніченко, І.І. Митрофанов, О.В. Наден, І.С. Ной, М.О. Огурцов, Н.А. Орловська, А.А. Піонтковський, В.С. Прохоров, О.І. Санталов, П.П. Сердюк, В.Г. Смирнов, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, С.А. Хімченко, І.І. Чугуніков та інші.

У цілому, більшість літературних джерел з окресленої проблематики ґрунтується на ідеї поліджерельності в кримінальному праві, тобто існування багатоелементності системи джерел кримінального права, ситуації при якій можуть визнаватися джерелом кримінального права не тільки Кримінальний кодекс, а й інші різновиди впливу на здійснення кримінально-правового регулювання суспільних відносин. Втім, багато аспектів того, які саме існують різновиди впливу на здійснення кримінально-правового регулювання суспільних відносин, тобто того, що може ставати й іншими джерелами кримінального права, й чи слід їх визнавати – не мають належного теоретичного обґрунтування в літературі, залишаються недостатньо дослідженими, що може бути наслідком дискусійності проблематики. Тобто, теоретичне та практичне дослідження джерел кримінального права в аспекті взаємозв'язку із кримінально-правовим регулюванням в українському кримінальному праві є актуальним, необхідним та нагальним.

Мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження. Метою дисертаційної роботи є вивчення поняття, змісту, сутності джерел кримінально-правового регулювання в Україні, генезис розвитку поняття джерел кримінального права, кримінально-правового регулювання та кримінально-правової заборони, характеристик їх інтерпретаційних, динамічних властивостей у процесі реалізації.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

- проаналізувати наявні у доктрині кримінального права теоретичні та методологічні дослідження з проблематики джерел кримінального права і кримінально-правового регулювання;

- дослідити існуючі у загальнотеоретичній науці підходи до визначення поняття джерел права;

- вивчити існуючі у науці кримінального права підходи до визначення поняття та характерних ознак джерел кримінального права в сучасній доктрині;

- здійснити аналіз теоретично-прикладного впливу кримінально-правового регулювання та кримінально-правової заборони у кримінальному праві на формування, встановлення, зміну, скасування і реалізацію конкретних кримінально-правових відносин через різні джерела;

- визначити нові дефініції «джерела кримінально-правового регулювання» і «джерела кримінально-правової заборони» у сучасних умовах розвитку кримінально-правової доктрини як наслідок дослідження проблеми джерел кримінального права з ракурсу кримінально-правового регулювання;

- встановити систему джерел кримінально-правового регулювання та систему джерел кримінально-правової заборони, як складових системи джерел кримінального права та з'ясувати їх співвідношення;

- довести віднесення до джерел кримінально-правової заборони законодавство України про кримінальну відповідальність як основного джерела;

- охарактеризувати інші джерела кримінально-правового регулювання в Україні, їх ієрархію та вплив на здійснення правозастосовного процесу.

Об'єктом дослідження становлять суспільні відносини, які виникають у зв'язку з формуванням, функціонуванням і розвитком норм права під впливом кримінально-правового регулювання у джерелах кримінально-правового регулювання в Україні, як складової системи джерел кримінального права України.

Предметом дослідження є доктринальні аспекти джерел кримінально-правового регулювання в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження виступають загальнонаукові та спеціальні наукові методи пізнання, що надають можливість проникнути в сутність та закономірність правових явищ, детально проаналізувавши об'єкт і предмет дослідження. В основу дисертації покладено діалектичний метод дослідження правових явищ, за допомогою якого досліджено поняття джерел права, джерел кримінального права, взаємозв'язку із кримінально-правовим регулюванням (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Порівняльно-правовий метод застосовувався в процесі порівняння КК України з кримінальним законодавством зарубіжних країн (розділ 2 і розділ 3). Метод аналізу та синтезу було застосовано при виявленні основних недоліків кримінально-правових норм діючого законодавства (розділ 2 і розділ 3). За допомогою системно-структурного методу було досліджено формулу співвідношення таких категорій як «джерела кримінального права», «джерела кримінального закону», «джерела

кримінально-правових норм», «кримінально-правове регулювання» «кримінально-правова заборона» (підрозділ 1.3).

Теоретико-методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені як власне джерелам кримінального права, так і кримінально-правовому регулюванню, кримінально-правовим відносинам, а також праці із загальної теорії держави і права, соціології, філософії, кримінального права, кримінології та інших юридичних наук.

Нормативну базу роботи склали Конституція України, чинне кримінальне законодавство України, зарубіжне кримінальне законодавство, рішення Конституційного Суду України, рішення Європейського суду з прав людини, міжнародні нормативно-правові акти та договори.

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 264 працівників правозастосовних органів та науково-педагогічних працівників в сфері кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права на предмет доцільності запровадження в діючому КК України запропонованих законодавчих змін та обґрунтування доцільності розширення переліку джерел кримінального права, постанови Пленуму Верховного Суду України та Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, окремі узагальнення й огляди судової практики.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим комплексним дослідженням концептуальних засад сучасної доктрини джерел кримінального права у взаємозв'язку із кримінально-правовим регулюванням у вітчизняній науці кримінального права.

Новизна дослідження конкретизується в одержаних наукових результатах, сформульованих у теоретичних та практичних висновках та пропозиціях, зокрема:

уперше:

- запропоновані нові в доктрині кримінального права авторські дефініції: «джерело кримінально-правового регулювання», «джерело кримінально-правової заборони» як явища, зміст яких полягає у здійсненні через правові норми – чинники, обставини та інші нормативно-правові форми впливу на формування, встановлення, зміну, скасування і реалізацію конкретних кримінально-правових відносин;

- встановлено вирішення проблем визначення джерел кримінального права через взаємозв'язок із кримінально-правовим регулюванням у виді встановлення механізму впливу кримінального права як системи на формування, встановлення, зміни, скасування і реалізації конкретних кримінально-правових відносин;

- запропоновано систему джерел кримінально-правового регулювання в Україні в рамках системи джерел кримінального права України, при якій система джерел кримінально-правової заборони в Україні є невід'ємною складовою системи джерел кримінально-правового регулювання в Україні;

- визначено концепцію джерел кримінально-правового регулювання, яка передбачатиме правову визначеність і прогнозованість формування, розвиток кримінального законодавства і динамічної практики його правозастосування, а також впливу кримінального права на дану систему;

– сформульовано та аргументовано практичну необхідність та теоретичну доцільність викладення статті 3 КК України в новій редакції з метою врахування та нормативного відображення поліджерельності кримінального права України та міжнародних зобов'язань України;

удосконалено:

– визначення поняття «джерело кримінального права», яке має широке та вузьке значення під яким найчастіше розуміють «джерело кримінально-правової норми», «джерело кримінального законодавства», «форма кримінального права» із наданням авторського визначення;

– визначення кримінально-правового регулювання як суб'єктивно-об'єктивного явища, що являє собою основний напрям кримінального впливу на суспільні відносини по встановленню, зміни інших крім злочинності та караності діяння кримінально-правових наслідків;

– визначення кримінально-правової заборони як суб'єктивно-об'єктивного явища, що являє собою основний напрям кримінального впливу на кримінально-правові відносини по встановленню, зміни злочинності та караності діяння;

дістало подальшого розвитку:

– положення про поліджерельність кримінального права, та запропоновано визнавати наявність множинності джерел кримінального права України;

– питання щодо складу показників сформованості та напрямів побудованості кримінального законодавства як цілісної системи, що характеризують напрямок та інтенсивність змін КК України, до яких слід віднести зміни, які вносяться безпосередньо до кримінального закону, до бланкетних щодо нього норм, інтерпретація КК України та його норм рішеннями Конституційного Суду України, рішеннями Європейського суду з прав людини, міжнародно-правових норм і договорів, субкримінальних нормативно-правових актів.

Особистий внесок здобувача. Положення, які викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Матеріали дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на: Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА «Правове життя сучасної України (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.); VI-ій міжнародній науково-практичній конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави: Теорія та практика протидії злочинності» (м. Харків, 15 квітня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20-21 травня 2011 р.); Всеукраїнській конференції «Пошук концептуальних засад розбудови правової системи України» (м. Львів, 10-11 червня 2011 р.); Turkey-Ukraine Comparative Criminal Law Symposium – II «Legal Policy of EU Countries: Comparative Aspects» (28.09-01.10.2012 Odessa/Ukraine); Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права»

(м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 21-22 червня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 3-4 червня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (до 20-річчя НУ ОЮА та 180-річчя Одеської школи права) (м. Одеса, 19 травня 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено у 22 наукових публікаціях, у тому числі 6 наукових статтях у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 2 наукових статтях, опублікованих у зарубіжному періодичному виданні, 14 тезах наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 305 сторінок, з яких основного тексту – 214 сторінок.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні і практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у XXI столітті» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 28.11.2005 р.) та уточнена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 8 від 20.05.2017 р.).

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та висновки, викладені в дисертації, можуть бути використані:

– у *нормотворчій діяльності* – при розробці проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо усунення колізій на шляху до євроінтеграції та деяких концептуальних положень» (Лист Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України № 1275-32 від 06.07.2017 р.);

– у *науково-дослідній сфері* – для подальших теоретичних розробок кримінально-правової доктрини визначення джерел кримінального права;

– у *правозастосовній діяльності* – для підвищення якості реалізації кримінального законодавства України;

– у *навчальному процесі* – при викладанні курсу «Кримінальне право України» та спецкурсів студентам вищих юридичних навчальних закладів, при підготовці і підвищенні кваліфікації працівників, при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів із дисциплін кримінального циклу, а також у науково-дослідницькій роботі студентів (акт впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в навчальну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 06.07.2017 р.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначається зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, мета, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Поняття та система джерел кримінального права і джерел кримінально-правового регулювання в Україні» складається з чотирьох підрозділів, які присвячені дослідженню проблематики джерел кримінального права у взаємозв'язку із кримінально-правовим регулюванням.

У **підрозділі 1.1 «Стан дослідження проблем джерел кримінального права і кримінально-правового регулювання»** проводиться аналіз останніх досліджень з цієї теми. Зазначається, що особлива увага науковцями приділяється питанням: впровадження (гармонізації) міжнародно-правових актів в кримінальне законодавство України, визнання джерелом кримінального права України правових позицій Європейського Суду з прав людини, визначенню правових позицій Конституційного Суду України в системі джерел кримінального права, аналізу інституту кримінально-правового регулювання та деяких питань кримінально-правової заборони в кримінальному праві.

У **підрозділі 1.2 «Загальнотеоретичне розуміння та зміст поняття "джерело права"»** розглянуто загальнотеоретичне вчення про джерела права як підгрунтя їх галузевого аналізу.

З'ясовано, що розробка повноцінної теорії джерел кримінального права можлива тільки на основі сучасних досягнень загальнотеоретичного вчення про джерела права та їх системи. Загальноприйнятими є розуміння поняття

«джерело права» як матеріальні джерела права (чинники, що впливають на формування правових норм) та формальні джерела права (спосіб внутрішньої структуризації і закріплення правових велінь у вигляді писаних нормативно-правових актів). Вважається, що саме вживання терміну «джерело права» в аспекті юридично формалізованого вираження правових норм, що оформлені у певні носії дає підстави ототожнювати його з поняттям «форма права» та при одночасній підтримці поєднання двох термінів «форма права» і «джерело права», запропоновано виділення примату (привілейованості) значення матеріального джерела права («джерело-джерело права») над значенням формального джерела права («форма права»).

У підрозділі 1.3 *«Поняття та сутність джерел кримінального права. Взаємозв'язок з кримінально-правовим регулюванням і кримінально-правовою заборобою»* здійснено кримінально-правовий аналіз розуміння джерел кримінального права. Визначено, що проблематика поняття «джерело права» в повній мірі лежить в основі визначення й поняття «джерело кримінального права». Доведено, наявність поліджерельного підходу в науці кримінального права в проблематиці джерел кримінального права. Встановлено підхід щодо розуміння поняття «джерела кримінального права» як складової системи кримінального права. Встановлено, що система кримінального права має свою ідентичність шляхом здійснення регулюючої функції кримінального права, де саме кримінально-правове регулювання завдяки предмету кримінально-правового регулювання дозволяє встановити які правовідносини, щодо яких здійснюється кримінально-правове регулювання, встановлюються або формуються, уоформлюються, змінюються та скасовуються тими чи іншими джерелами.

Проаналізовано використання взаємозв'язку джерел кримінального права із кримінально-правовим регулюванням та кримінально-правовою заборобою для вирішення проблеми визначення джерел кримінального права шляхом встановлення механізму впливу кримінального права на формування, встановлення, зміну, скасування і реалізацію як забороняючих, так й інших кримінально-правових відносин. Запропоновано окремі від поняття «джерела кримінального права» нові дефініції – «джерела кримінально-правового регулювання» і «джерела кримінально-правової заборони», які в свою чергу є складовими системи джерел кримінального права.

У підрозділі 1.4 *«Система джерел кримінально-правового регулювання в Україні»* розглядаються різноманітні види джерел кримінального права в Україні із використанням ієрархічності побудови їх елементів, виходячи із визначеної ознаки множинності видів джерел кримінального права.

В рамках системи джерел кримінального права в Україні виділяється система джерел кримінально-правового регулювання в Україні, при чому система джерел кримінально-правового регулювання містить окрему підсистему – систему джерел кримінально-правової заборони в Україні (законодавство України про кримінальну відповідальність та інші кримінальні закони) та інші джерела визначення, встановлення, зміни та

припинення кримінальних правовідносин – це нормативно-правові акти та акти правозастосовної практики, що містять кримінально-правові норми.

Для розмежування в кримінальному праві України кримінально-правової заборони та кримінально-правового регулювання (та їх джерел) пропонується нова редакція ч. 3 ст. 3 КК України.

Другий розділ «Джерела кримінально-правової заборони в системі джерел кримінально-правового регулювання в Україні» складається з двох підрозділів, які присвячені дослідженню кримінально-правової характеристики законодавства України про кримінальну відповідальність та інших кримінальних законів, що містять норми кримінально-правової заборони в системі джерел кримінально-правового регулювання в Україні.

У **підрозділі 2.1 «Закон України про кримінальну відповідальність як джерело кримінально-правової заборони в Україні»** звертається увага на те, що до джерел кримінально-правової заборони в Україні відносяться нормативно-правові акти, які містять вичерпний перелік діянь, які є злочинами та встановлюють підстави кримінальної відповідальності за їх вчинення, яким є кримінальний закон.

Встановлено, що існує різні тлумачення поняття «кримінальний закон». Загальноприйнятним є розуміння кримінального закону, що не враховує існування регулюючої функції, тому за для усунення у понятті кримінального закону, що припускає тільки існування кримінально-правової заборони без врахування кримінально-правового регулювання, визначено нове поняття кримінального закону, що виступає основним джерелом кримінально-правової заборони як кодифікованого нормативно-правового акту, який встановлює які діяння є злочинними та покарання, що тягнуть за їх вчинення та визначає інші обставини кримінально-правового регулювання правових відносин, які охороняються ним.

КК України з часу його набрання чинності у 2001 році визнається таким, що має динамічний розвиток у зв'язку з внесенням багатьох змін, більшість який зокрема пов'язані із міжнародними зобов'язаннями України.

У **підрозділі 2.2 «Інші кримінальні закони як джерела кримінально-правової заборони в Україні»** визначено віднесення до кримінальних законів, що не входять до законодавства України про кримінальну відповідальність кримінальних законів, що формально втратили чинність, проте, юридично продовжують діяти в системі законодавства України про кримінальну відповідальність та віднесені до інших кримінальних законів: КК УРСР 1960 р.; Указ Президії Верховної Ради СРСР від 4 березня 1965 р. «Про покарання осіб, винних у злочинах проти миру і людяності та воєнних злочинах, незалежно від часу вчинення злочинів».

Визначено, що зберігають своє значення окремі кримінально-правові положення, закріплені в законодавчих актах колишнього СРСР (Указ Президії Верховної Ради УРСР від 20.05.1985 р. «Про заходи по посиленню боротьби проти пияцтва і алкоголізму, викорененню самогонуваріння»; Указ Президії Верховної Ради СРСР від 23.05.1986 р. «Про посилення боротьби з одержанням нетрудових доходів»). Через наявність забороняючих нормативних приписів кримінально-правового характеру законодавчі акти колишнього СРСР, що й

дотепер зберігають юридичну чинність у зв'язку із дією положень ч. 2 ст. 4 КК України та ст. 5 КК України; які були видані у встановленому законом порядку; не припинили свою дію в наслідок їх скасування або заміни іншими актами; та не суперечать новому законодавству України, вважається такими, що є джерелами кримінально-правової заборони в Україні.

Для усунення протиріч щодо застосовування й меж застосовності положень КК України 2001 р. і КК УРСР 1960 р., та у наявності чинності деяких нормативно-правових актів СРСР, що здійснюють кримінально-правове регулювання та містять кримінально-правову заборону й не включені до кримінального закону шляхом відсутності передбачення у Прикінцевих та перехідних положень КК України, пропонується внесення змін до розділу I Прикінцевих та перехідних положень КК України.

Встановлено, що законодавство України воєнного часу (військово-кримінальне законодавство) та надзвичайного стану на даному етапі розвитку кримінального права України не виступає самостійною галуззю законодавства тому не є джерелом кримінально-правового регулювання в Україні.

Третій розділ «Інші джерела кримінально-правового регулювання в Україні» містить три підрозділи, в яких розглянуто питання визначення інших джерел кримінально-правового регулювання в Україні, зокрема таких, що не містять елементи кримінально-правової заборони.

У *підрозділі 3.1 «Конституційні акти як джерела кримінально-правового регулювання в Україні»* у п. 3.1.1 *«Конституція України як джерело кримінально-правового регулювання в Україні»* визначено, що норми ст. 3, ст. 25, ст. 27, ст. 28, ст. 29, ст. 41, ст. 52, ст. 57, ст. 58, ст. 62, ст. 80, п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України носять кримінально-правовий характер та володіють ознаками регулятивних норм при відсутності ознак, що притаманні забороняючим нормам та здійснюють регулювання кримінально-правових відносин, у зв'язку з цим Конституція України віднесена до джерел кримінально-правового регулювання в Україні.

Підтверджено, що норми Конституції України є нормами прямої дії, які потенційно повинні застосовуватись у випадку прогалин у праві або протиріччя нормам Конституції України тих положень, що містяться в КК України та при здійсненні правосуддя в Україні.

У п. 3.1.2 *«Рішення Конституційного Суду України як джерела кримінально-правового регулювання в Україні»* зазначається, що правові позиції Конституційного Суду України мають нормативну кримінально-правову природу, що дає підставу визнати відповідні рішення джерелами кримінально-правового регулювання в Україні. У рішеннях Конституційного Суду України сформульовані нові нормативні кримінально-правові позиції, що виконують функцію регулювання кримінально-правових відносин.

У *підрозділі 3.2 «Норми міжнародного права та міжнародна прецедентна практика як джерела кримінально-правового регулювання в Україні»* у п. 3.2.1 *«Норми міжнародного права як джерела кримінально-правового регулювання в Україні»* акцентується увага на те, що не зважаючи на оголошення норм міжнародного права і міжнародних договорів складовою частиною вітчизняного законодавства (в тому числі кримінального) і

передбачення правила примату міжнародного права над національним, Україна в дійсності здійснює безпосереднє обмеження щодо застосування норм міжнародного права і міжнародних договорів у сфері кримінального права. При цьому загальноновизнані принципи і норми міжнародного права містять нормативні положення, спрямовані на безпосереднє регулювання кримінально-правових відносин в Україні щодо сфери суспільних відносин, що регулюються Загальною частиною кримінального права. Саме у таких випадках норми міжнародного права і міжнародних договорів стаючи частиною національного кримінального законодавства України є джерелами кримінально-правового регулювання в Україні, проте не будучи джерелами кримінально-правової заборони, що пов'язано із відсутністю кримінально-правового впливу на забороняючі норми, що містяться в Особливій частині КК України.

У п. 3.2.2 «Прецедентна практика Європейського суду з прав людини як джерела кримінально-правового регулювання в Україні» визначено наявність в рішеннях Європейського суду з прав людини ознаки нормативності у зв'язку з тим, що практика Європейського суду з прав людини є прецедентною і дозволяє виявити приналежність його рішень до джерел кримінально-правового регулювання в Україні.

Враховуючи особливість кримінального права України прецедентна практика рішень Європейського суду з прав людини є частиною національного кримінального законодавства України та стає джерелом кримінально-правового регулювання в Україні через здійснення впливу на Загальну частину КК України та не є джерелом кримінально-правової заборони через відсутність кримінально-правового впливу на забороняючі норми, що містяться в Особливій частині КК України.

У підрозділі 3.3. «Субкримінальні нормативно-правові акти як джерела кримінально-правового регулювання в Україні» визначено, що до субкримінальних нормативно-правових актів, як джерел кримінально-правового регулювання в Україні відносяться Кримінальний процесуальний кодекс України і Кримінально-виконавчий кодекс України (через наявність окремих положень здійснення відмінного від КК України кримінально-правового регулювання суспільних відносин у вигляді порядку застосування та реалізації кримінальної відповідальності), нормативно-правові акти про амністію і помилування та нормативно-правові акти, що містять регулятивні кримінально-правові норми, проте не входять до складу КК України (закони України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 21.02.2014 р., «Про виконання міжнародних зобов'язань України щодо звільнення Тимошенко Ю.В.» від 22.02.2014 р., «Про реабілітацію осіб на виконання рішень Європейського суду з прав людини» від 28.02.2014 р., «Про внесення змін до Закону України "Про застосування амністії в Україні" щодо повної реабілітації політичних в'язнів» від 27.02.2014 р., «Про амністію осіб, які брали участь у масових акціях протесту проти несвоечасних виплат заробітної плати, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат» від

21.11.1996 р.; Указ Президента України «Про амністію учасників війни в Афганістані та воєнних конфліктів в інших зарубіжних країнах» від 10.03.1994 р.), а також нормативно-правові акти, що передбачають здійснення оперативно-розшукової діяльності (закони України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., «Про контррозвідувальну діяльність» від 26.12.2002 р., «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р.), що містять відмінне від КК України кримінально-правове регулювання порядку визнання вчинюваних під час оперативно-розшукової діяльності суспільно-небезпечних діянь в якості обставин, що виключають злочинність діяння.

У зв'язку з тим, що призначення підзаконних нормативних актів, що уточнюють бланкетні ознаки складу злочину, служити регулятором правовідносин, які породжені не кримінальним законом, а законодавством іншої галузевої приналежності, тому не знайшло підтвердження віднесення їх до джерел кримінально-правового регулювання в Україні.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення, наукові та практичні результати дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного кримінального законодавства України.

1. Встановлено, що відсутність системного та комплексного дослідження до проблеми джерел кримінального права не в повній мірі сприяє виробленню чіткої позиції щодо вдосконалення кримінального права України, тому вирішення теоретичних питань дослідження джерел кримінального права України у їх впливі на побудову та регулювання кримінально-правових відносин дозволить вирішити наявну різноманітність у підходах до проблеми джерел кримінального права.

2. Загальнотеоретичний рівень поняття «джерело права» вказує на різноманітне розуміння даного правового явища, серед яких найбільш розповсюдженими є розуміння джерел права як матеріальні джерела права та формальні джерела права.

3. Запропоновано власне розуміння поняття «джерело кримінального права», що засновано на загальнотеоретичному підході розуміння поняття «джерело права», що має поєднання як значення матеріального джерела права так й формального джерела права з виділенням примату (привілейованістю) значення матеріального джерела права та використанням поняття «джерело права», що в більшій мірі розкриває й як соціальну обумовленість правових норм так і реальні форми вираження офіційної державної волі.

Джерело кримінального права – це ієрархічно побудована система ланок, що містить у актах уповноважених суб'єктів права норми кримінального права у письмовій формі (закон, нормативно-правовий акт, судовий прецедент), а також у актах волевиявлення владних суб'єктів, що є неписаними нормативними актами (звичай, доктринальне право,

правосвідомість), а також фактори (обставини та явища), які впливають на правоутворення та його генезис (утворення, формування, встановлення, зміну, скасування) кримінально-правових норм, та визначають їхній зміст як в момент створення (правотворчості), так і в момент реалізації зазначених норм, на основі яких виникають, змінюються та припиняються кримінально-правові відносини.

4. Система кримінального права має свою ідентичність шляхом здійснення регулюючої функції кримінального права. Отже, одним з таких формалій пропонується визнавати кримінально-правове регулювання. Саме кримінально-правове регулювання завдяки предмету кримінально-правового регулювання дозволяє встановити які правовідносини, щодо яких здійснюється кримінально-правове регулювання, встановлюються або формуються, уоформлюються, змінюються та скасовуються тими чи іншими джерелами.

5. У зв'язку з тим, що елементами кримінально-правового регулювання і кримінально-правової заборони є кримінальні правовідносини, тому визначається в якості джерел формування та визначення (встановлення) кримінальних правовідносин – окремо кримінально-правове регулювання та кримінально-правову заборону. Запропоновані окремі від поняття «джерела кримінального права» нові дефініції – «джерела кримінально-правового регулювання» і «джерела кримінально-правової заборони».

Джерела кримінально-правового регулювання – це складова системи джерел кримінального права, ієрархічно побудована система ланок, що містить обставини, які впливають на формування, встановлення, зміну, скасування і реалізацію конкретних забороняючих та регулятивних кримінально-правових норм у впливі на кримінально-правові відносини.

Джерела кримінально-правової заборони – це обставини, які впливають на формування, встановлення, зміну, скасування і реалізацію конкретних забороняючих кримінально-правових норм в аспекті засобу кримінально-правового регулювання.

6. При дослідженні кримінально-правового регулювання було встановлено, що в системі джерел кримінально-правового регулювання виділяється окрема підсистема – система джерел кримінально-правової заборони, які в свою чергу є складовими системи джерел кримінального права та має наступне вираження.

Джерела кримінально-правового регулювання в Україні: джерела кримінально-правової заборони в Україні; конституційні акти як джерела кримінально-правового регулювання в Україні (Конституція України 1996 р., рішення Конституційного Суду України); норми міжнародного права та міжнародна прецедентна практика як джерела кримінально-правового регулювання в Україні (норми та договори міжнародного права, прецедентна практика Європейського суду з прав людини); субкримінальні нормативно-правові акти як джерела кримінально-правового регулювання в Україні.

В свою чергу ієрархія джерел кримінально-правового регулювання в Україні представляється наступним чином (в порядку убування юридичної сили): 1) Конституція України та рішення Конституційного Суду України; 2)

норми міжнародного права та міжнародних договорів (в тому числі прецедентна практика Європейського суду з прав людини) щодо положень Загальної частини кримінального права України; 3) законодавство України про кримінальну відповідальність (основне джерело кримінально-правової заборони) та інші кримінальні закони (в разі застосування статей Особливої частини кримінального права України – стають вище норм міжнародного права та міжнародних договорів); 4) нормативно-правові акти, які містять кримінально-правові норми.

7. Джерелами кримінально-правової заборони в Україні у зв'язку з наявністю забороняючих норм є: 1) КК України 2001 р., що застосовується щодо злочинів вчинених як після 01.09.2001 р. (набрання ним чинності), так й до набрання ним чинності у відповідності із ст. 5 КК України; 2) інші кримінальні закони, що містять норми-заборони (КК УРСР 1960 р., що діє й по теперішній час та застосовується щодо злочинів вчинених до 01.09.2001 р. у відповідності із ст. 5 КК України 2001 р. та ст. 48 КК УРСР 1960 р.; Указ Президії Верховної Ради СРСР від 4 березня 1965 р. «Про покарання осіб, винних у злочинах проти миру і людяності та воєнних злочинах, незалежно від часу вчинення злочинів»).

У зв'язку із дією положень ч. 2 ст. 4 КК України та ст. 5 КК України зберігають чинність окремі кримінально-правові приписи, закріплені в законодавчих актах колишнього СРСР (Указ Президії Верховної Ради УРСР від 20.05.1985 р. «Про заходи по посиленню боротьби проти пияцтва і алкоголізму, викорененню самогонуваріння»; Указ Президії Верховної Ради СРСР від 23.05.1986 р. «Про посилення боротьби з одержанням нетрудових доходів»), що не були передбачені як такі, що втрачають чинність у Прикінцевих та перехідних положень КК України. Передбачення ними умов настання кримінальної відповідальності та видів й розмірів покарання вказує на здійснення ними кримінально-правового регулювання в Україні у вигляді встановлення кримінально-правової заборони.

Втілення інституту кримінальних проступків в кримінальному праві України можливе тільки в рамках діючого КК України, що в такому разі повністю буде відповідати положенням ст. 3 КК України.

8. Серед інших джерел кримінально-правового регулювання в Україні розрізняються конституційні акти. До яких віднесені як норми Конституції України, що передбачають в певних положеннях кримінально-правовий характер та володіють ознаками регулятивних норм при відсутності ознак, що притаманні забороняючим нормам та здійснюють регулювання кримінально-правових відносин, так й правові позиції Конституційного Суду України, які мають нормативну кримінально-правову природу, що дає підставу визнати відповідні рішення джерелами кримінально-правового регулювання в Україні.

Норми міжнародного права, міжнародних договорів та рішення Європейського суду з прав людини (через наявність ознаки нормативності) здійснюють кримінально-правове регулювання в кримінальному праві України через здійснення впливу на сферу суспільних відносин, які

регулюються Загальною частиною кримінального права, це вказує віднесення до джерел кримінально-правового регулювання в Україні.

Субкримінальні нормативно-правові акти – це нормативно-правові акти, які не є складовими кримінального законодавства України, проте містять не тільки норми, що здійснюють кримінально-правове регулювання кримінально-правових відносин, а й мають норми іншої галузевої приналежності та стоять нижче за юридичною силою ніж кримінальний закон у виді КК України.

9. За результатами проведеного дослідження здійснено узагальнення запропонованих змін до КК України, конкретні пропозиції щодо яких сформульовані в дисертації:

1) ч. 1 ст. 3 викласти в новій редакції:

«1. Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, Конституція України, закони України про амністію, та загальновизнані принципи і норми міжнародного права, а також міжнародних договорів України, ратифікованих у встановленому законом порядку».

2) ч. 3 ст. 3 викласти в новій редакції:

«3. Злочинність діяння, а також його караність визначаються тільки цим Кодексом. Інші кримінально-правові наслідки, окрім злочинності та караності діяння, визначаються цим Кодексом, а також рішеннями Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини та іншими нормативно-правовими актами».

3) ч. 5 ст. 3 викласти в новій редакції:

«5. Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах і рішеннях Європейського Суду з прав людини, що містять тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України і які мають обов'язкову юридичну силу, при застосуванні чинного Кодексу».

4) доповнити ч.ч. 2 і 3 розділу I Прикінцевих та перехідних положень КК України 2001 р. новими положеннями:

«2. З набранням чинності цим Кодексом поширюється чинність на території України в межах спеціально передбачених цим Кодексом дія:

Кримінального кодексу Української РСР від 28 грудня 1960 року (Відомості Верховної Ради УРСР, 1961 р., № 2, ст. 14) із змінами, внесеними до нього; ...».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кузембаєв О.С. Конституція України і джерела кримінального права України. *Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць*. Вип. 60 / Редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; Відп. за вип. В.М. Дрьомін. Одеса : Юридична література, 2011. С. 51-57.

2. Кузембаєв О.С. Нормативно-правові акти, що містять кримінально-правові норми як джерела кримінального права. *Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць*. Вип. 69 / Гол. ред. С.В. Ківалов. Одеса : Юридична література, 2013. С. 238-243.

3. Кузембаєв О.С. Порівняння понять «кримінальний закон», «закон про кримінальну відповідальність» та «кримінальне законодавство». *Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2013. № 2. С. 300-303. URL: http://pap.in.ua/2_2013/Kuzembaiev.pdf.

4. Кузембаєв О.С. Прецедентний характер судових рішень в системі джерел кримінального права. *Актуальні проблеми держави і права / Зб. наук. праць*. Вип. 44. Одеса: Юрид. літ-ра, 2008. С. 326-332.

5. Кузембаєв О.С. Історичний аспект становлення джерел кримінального та військово-кримінального права в Україні. *Актуальні проблеми держави та права : збірник наукових праць*. Вип. 75 / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2015. С. 201-207.

6. Кузембаєв О.С. Судовий прецедент у кримінальному праві. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. Вип. 32. Одеса: Юрид. літ-ра, 2007. С. 164-166.

7. Kuzembayev A. The Sources of Criminal Law of Ukraine and Some Foreign Countries: Comparative Analysis. *Legal Policy of EU Countries: Comparative Aspects*. Ankara, 2014. P. 357-360.

8. Кузембаєв О.С. Джерела кримінально-правового регулювання в Україні. *Scientific discussion* (Praha, Czech Republic) ISSN 3041-4245 The journal is registered and published in Czech Republic, 2017. Vol. 1, no. 8. P. 65-72.

9. Кузембаєв О.С. Рішення Європейського суду з прав людини як джерела кримінального права. *Правове життя сучасної України: тези доповідей міжн. наук. конф. проф.-виклад. і аспірант. складу ОНЮА (5-6 червня 2009 р. м. Одеса)*. О.: ФЕНІКС, 2009. С. 537-539.

10. Кузембаєв О.С. Рішення Конституційного Суду України як джерела кримінального права України. *Генезис публічного права: від становлення до сучасності : збірник наукових праць / за ред. С.В. Ківалова, В.О. Тулякова, О.В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2010. С. 149-151.*

11. Кузембаєв О.С. Конституція України як джерело кримінального права. *Від громадянського суспільства – до правової держави: Теорія та практика протидії злочинності: VI Міжнародна науково-практична конференція, 15 квітня 2011 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. С. 97-99.*

12. Кузембаєв О.С. Застосування КК 1960 р. до злочинів, строки давності в яких не були зупинені (питання джерел кримінального права України). *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу, 20-21 травня 2011 р., м. Одеса. Т. 2 / відп. ред. д-р юрид. наук. В.М. Дрьомін // Національний університет «Одеська юридична академія». О.: Фенікс, 2011. С. 242-243.*

13. Кузембаєв О.С. Кримінальний кодекс України 1960 р. як джерело кримінального права України: вплив на кваліфікацію множинності злочинів. *Пошук концептуальних засад розбудови правової системи України*: Всеукраїнська конференція, м. Львів, 10-11 червня 2011 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2011. С. 100-102.

14. Кузембаєв О.С. Джерела кримінального права і кримінально-правове регулювання в кримінальному праві України. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права* : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2012. С. 219-221.

15. Кузембаєв О.С. Співвідношення понять «кримінальний закон» та «кримінальне законодавство». *Правове життя сучасної України* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С. 337-339.

16. Кузембаєв О.С. Колізія Кримінального кодексу України із Конституцією України в частині охорони основоположних прав людини і громадянина. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 21-22 червня 2013 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2013. С. 40-42.

17. Кузембаєв О.С. Визначення правового статусу деяких нормативно-правових актів в системі джерел кримінального права України. *Правове життя сучасної України* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова (16-17 травня 2014 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. Одеса : Юридична література, 2014. С. 543-545.

18. Кузембаєв О.С. Кримінальний процесуальний кодекс України – джерело кримінального права України. *Закон, проступок, відповідальність* : збірка наукових праць : [присвячено 85-річчю д.ю.н., проф. Л.В. Багрій-Шахматова] / відп. ред. В.О. Туляков. Одеса : Юридична література, 2014. С. 39-43.

19. Кузембаєв О.С. Військово-кримінальне законодавство в системі джерел кримінального права України. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2015 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2015. С. 224-226.

20. Кузембаєв О.С. Джерела кримінально-правового регулювання та кримінально-правової заборони в аспекті формування кримінально-правових відносин. *Нормативні та прикладні засади удосконалення інституту призначення покарання та інших заходів кримінально-правового впливу*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 26-27 грудня 2015 р.) / відп. ред.: В.О. Туляков. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. С. 78-82 URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3260/Сборник_Конференции.pdf.

21. Кузембаєв О.С. Роль рішень прийнятих на референдумі серед джерел кримінально-правового регулювання. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 3-4 червня 2016 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2016. С. 89-91.

22. Кузембаєв О.С. Співвідношення понять «джерело кримінального права» і «джерело кримінального закону». *Традиції і новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. Ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 277-279.

АНОТАЦІЯ

Кузембаєв О.С. Джерела кримінально-правового регулювання в Україні: доктринальні аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, 2017.

Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням джерел кримінального права у взаємозв'язку із кримінально-правовим регулюванням.

У дисертації запропоновано виділяти в рамках системи джерел кримінального права – джерела кримінально-правового регулювання, як обставини, що впливають на формування, встановлення, зміну, скасування і реалізацію конкретних забороняючих та регулятивних кримінально-правових норм при відсутності здійснення впливу на правоутворення та генезис кримінально-правових норм. Аргументовано диференційований підхід до розуміння поняття джерел кримінального права в підґрунтя якого є загальнотеоретичне розуміння поняття джерел права, що визначається у поєднанні двох термінів – формальне джерело права і матеріальне джерело права з акцентом на примат матеріального джерела права. Виявлено здійснення в рамках кримінально-правового регулювання кримінально-правової заборони як специфічної ознаки, що виокремлює кримінальне право від інших галузей права та запропоновано виділяти в системі джерел кримінально-правового регулювання – джерела кримінально-правової заборони.

У роботі аргументована практична необхідність та теоретична доцільність викладення статті 3 та розділу I Прикінцевих та перехідних положень КК України в новій редакції з метою врахування та нормативного відображення положень щодо розмежування в кримінальному праві України кримінально-правової заборони та кримінально-правового регулювання і їх джерел та законодавчого уоформлення інших від КК України джерел кримінально-правового регулювання в Україні, які здійснюють регулювання кримінально-правових відносин окрім кримінально-правової заборони.

Ключові слова: джерела кримінально-правового регулювання, джерела кримінально-правової заборони, джерела кримінального права, кримінально-правове регулювання, законодавство України про кримінальну відповідальність.

АННОТАЦІЯ

Кузембаев А.С. Источники уголовно-правового регулирования в Украине: доктринальные аспекты. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, 2017.

Диссертация является первым в отечественной науке уголовного права специальным комплексным исследованием источников уголовного права во взаимосвязи с уголовно-правовым регулированием.

В диссертации предложено выделять в рамках системы источников уголовного права – источники уголовно-правового регулирования, как обстоятельства влияющие на формирование, установление, изменение, отмену и реализацию конкретных запрещающих и регулятивных уголовно-правовых норм при отсутствии осуществления влияния на правообразование и генезис уголовно-правовых норм. Аргументирован дифференцированный подход к пониманию понятия источников уголовного права в основе которого существует общетеоретическое понимание понятия источников права, которое определяется в объединении двух значений – формальный источник права и материальный источник права с акцентом на примат материального источника права. Установлено осуществление в рамках уголовно-правового регулирования уголовно-правового запрета как специфического признака выделяющего уголовное право среди других отраслей права и предложено выделять в системе источников уголовно-правового регулирования – источники уголовно-правового запрета.

В работе аргументирована практическая необходимость и теоретическая целесообразность изложения статьи 3 и раздела I Заключительных и переходных положений УК Украины в новой редакции с целью учета и нормативного отражения положений относительно разграничения в уголовном праве Украины уголовно-правового запрета и уголовно-правового регулирования и их источников, а также законодательного оформления иных от УК Украины источников уголовно-правового регулирования в Украине, которые осуществляют регулирование уголовно-правовых отношений кроме уголовно-правового запрета.

Ключевые слова: источники уголовно-правового регулирования, источники уголовно-правового запрета, источники уголовного права, уголовно-правовое регулирование, законодательство Украины об уголовной ответственности.

SUMMARY

Kuzembaiev O.S. Sources of criminal law regulation in Ukraine: doctrinal aspects. - Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Ph.D. thesis in Law Science, major 12.00.08 - Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. - National University «Odessa Law Academy», Odessa State University of Domestic Affairs, Odessa, 2017.

The dissertation is the first special complex research of the sources of criminal law in conjunction with criminal law regulation in the Ukrainian science of criminal law.

This dissertation proposes differentiating sources of criminal law within the system of sources of criminal law as circumstances influencing the formation, establishment, modification, abolition, and implementation of specific prohibitive and regulatory criminal law norms, in the absence of their influence on the formation and genesis of criminal law.

The differential approach to understanding the concept of sources of criminal law is based on general theoretical understanding of the concept of sources of law that is defined as the combination of two meanings - a formal source of law and a material source of law with emphasis on the primacy of the material source of law.

Implementation of criminal prohibition as a specific feature distinguishing criminal law among other branches of law was established within the framework of criminal law regulation and the dissertation proposes allocating sources of criminal prohibition to the system of sources of criminal law regulation.

The work shows reasonable practical necessity and theoretical expediency of the presentation of Article 3 and Section I of the Final and Transitional Provisions of the Criminal Code of Ukraine in new wording for the purpose of accounting and normative reflection of the provisions on the delineation in the criminal law of Ukraine of criminal prohibition and criminal regulation and their sources, as well as legislative design of other sources of criminal law regulation in Ukraine aside from the Criminal Code of Ukraine, which regulate the criminal law relationships besides criminal prohibition.

Keywords: sources of criminal law regulation, sources of criminal prohibition, sources of criminal law, criminal law regulation, Criminal Code of Ukraine.